

ной собственности позволяет не только осуществлять охрану и защиту объектов ИС, но также стимулировать выработку и формировать культуру их распространения и использования на территории Европейского Союза.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, государственное регулирование интеллектуальной собственности, гармонизация регулятивных механизмов, коммунитарный принцип.

D. Didukh, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE INSTITUTIONAL DIMENSION OF STATE REGULATION OF INTELLECTUAL PROPERTY IN THE EU

The article deals with the problems of institutional characteristics of the state regulation of the intellectual property in the European Union. The author analyzes the national and supranational levels of intellectual property regulation in Member States, reveals *acquis communautaire* role in the multi-level harmonization of regulatory systems. It is proved that a unified system of the intellectual property regulation not only allows to make the safety and protection of IP objects, but also stimulate production and create a culture of their distribution and exploitation in the European Union.

Keywords: intellectual property, government regulation of intellectual property, the harmonization of regulative mechanisms, *acquis communautaire*.

УДК 35:271.2](438)“1918/1939

М.С. Копилова, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МОДЕЛЬ ВЗАЄМИН ДЕРЖАВИ ТА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ (1918-1939)

У статті охарактеризовано поняття моделі державно-церковних відносин та основні її класифікації, критерії виокремлення останньої, а також особливості реалізації. Визначено модель державно-конфесійних взаємовідносин, що склалася в Польській республіці. Сформульовано основні ознаки та особливості взаємин, що склалися між державною владою та православним конфесіям в Речі Посполитій у міжвоєнний період.

Ключові слова: модель, державно-церковні взаємовідносини, держава, православна церква, Польська республіка.

Постановка проблеми. Державно-конфесійні відносини здебільшого визначаються політикою держави щодо церков і релігійних організацій та характеризуються готовністю до діалогу з релігійною спільнотою й здатністю до консенсусу. В умовах реформування економічних, політичних і правових відносин в Україні, її інтеграції в європейське співтовариство визначальним чинником її поступу є гуманізація суспільного життя, стабільний і гармонійний розвиток країни, дотримання в ній демократичних прав і свобод. У зв'язку з цим, актуальності для налагодження і розвитку конструктивних польсько-українських відносин набуває історичний досвід та уроки державної політики у сфері вирішення церковно-релігійних питань. Розвиток релігійної ситуації в Україні на сучасному етапі відбувався завдяки традиційним для неї церков і конфесіям, а також досвіду інших країн. Тому дослідження відносин державної влади з православними конфесіями у Другій Речі Посполитій є актуальним, а їх вивчення дозволяє визначити закономірності взаємодії держави та церкви.

Короткий огляд публікацій даної проблематики. Теоретичними проблемами з дослідження моделей державно-церковних взаємовідносин займалися Р. Балодіс, В. Єленський, Ю. Кальніш, В. Климов, У. КолДурем, М. Палінчак, С. Феррари, С. Шаправський та ін. У спеціальній літературі аналіз моделі взаємовідносин Польської держави та православної церкви в міжвоєнний період не здійснювався, хоча діяльність православних церков описана у працях І. Власовського, Я. Вовк, О. Купранця, Н. Стоколос та ін.

Мета статті. Визначення моделі взаємовідносин державної влади та православної церкви у Другій Речі Посполитій.

Виклад основного матеріалу. Церковні та державні інститути завжди взаємодіють в інтересах громадян і віруючих, а характер цих стосунків визначається історичними та культурними традиціями, ментальними характеристиками населення. Після Першої світової війни до складу відновленої Польської держави увійшли етнічні українські землі та німецькі території, населення яких

опинилося в статусі національної меншини, кожна з яких сповідувала релігію відмінну від релігії титульної нації.

Незважаючи на тривалий досвід співіснування держави і церкви, корегування взаємин між цими інституціями завжди є важливим і необхідним, адже діалог світської та духовної влади багато в чому визначає суспільну стабільність у державі [21, с. 186]. За визначенням В. Клімова, модель державно-церковних відносин – це сукупність засадничих норм, закріплених звичаєвим правом, законами, іншими нормативно-правовими актами, якими регулюються взаємовідносини держави і церкви, визначається світський чи клерикальний характер держави, правовий статус релігійних організацій та їх членів, майновий стан, участь церкви у справах держави і суспільства тощо. Ці норми утворюють властиву державі на даному історичному етапі систему (модель) взаємовідносин цих двох інституцій і фіксують, з одного боку, ставлення державних структур до всього сакрального, а з іншого – правове місце церкви, особи (віруючі та невіруючі) у державі й суспільстві [7, с. 52].

Конкретна модель державно-конфесійних відносин, властива тій чи іншій країні, визначається сукупністю суспільних відносин, а найголовніше – типом політичної системи, пріоритетами політичної влади [19]. Окрім спільних загальних критеріїв, вона характеризується особливостями реалізації, що залежать від багатьох чинників. Зокрема, вирізняють політичні (політичний устрій, внутрішньополітичні та зовнішньополітичні чинники), соціальні (характер суспільних відносин) та історичні (традиції, що є відмінними у різні історичні періоди) детермінанти державно-церковних відносин [1, с. 598].

У літературі не вироблено єдиної думки щодо критеріїв розмежування, що зумовлено багатогранністю предмета дослідження, різними аспектами його аналізу, відмінністю методологічних засад праць науковців. Визначено різні класифікаційні підходи до взаємовідносин держави та релігійних організацій. Моделі державно-конфесійних відносин структурують за: домінуванням держави або церкви [17], регіоном поширення [2, с. 15], цивілізаційно-історичними ознаками [14], юридичним статусом релігійних об'єднань [9, с. 94-101], критерієм

світськості [15], формою правління [22, с.23-25], ступенем релігійної свободи в суспільстві [8, с. 19-34] тощо. Окремі науковці роблять спроби уніфікувати різні класифікації та поєднати декілька критеріїв [10, с.421].

Більшість запропонованих класифікацій, хоча і різняться між собою назвами моделей та критеріями їх поділу, погоджуються з існуванням трьох основних узагальнених видів державно-церковних відносин. Так, Ю. Кальніш деталізує підтипи основних моделей взаємовідносин, а основним критерієм їх розподілу визначає різні аспекти суспільно-політичної взаємодії церкви і держави. Перша – синкретична модель: а) система державної церкви, у якій провідна релігійна конфесія стає державним інститутом; б) система національної церкви, у якій провідна конфесія не є державним інститутом, але визнана привілейованою щодо інших; в) клерикальна система – провідні конфесії впливають на державне управління і на певний час досягають привілейованого стану; г) теократична держава – домінуюча конфесія стає над державою. Друга – антагоністична модель: а) система відкритого ворожого ставлення держави до церкви; б) система відокремлення церкви від держави, у якій церква діє в межах встановлених державою законів. Третя – симбіотична модель: а) система розділення церкви і держави зі спільним державно-церковним координаційним органом для розгляду й узгодження пріоритетів церкви чи держави у сфері перетину їх компетенції; б) ліберально-симбіотична система передбачає укладення угод між державними органами та установами і релігійними організаціями на місцевому та галузевому рівнях; в) система державно-церковного конкордату, в якій відносини між державою і церквою, насамперед провідними конфесіями будуються на нормах міжнародного права в договірному порядку. Договір підписує глава держави (уповноважена особа) та глава церкви і жодна із сторін не може самостійно його змінити. Остання система схожа до синкретичної моделі, оскільки церковні інститути, за згодою держави, можуть перебирати на себе деякі державні функції [6, с.72-73]. За спостереженням Ф. Сільвіо, конкордат забезпечує релігійним організаціям навіть більш міцний юридичний захист, ніж статус державної церкви, оскільки його положення мають ту ж силу, що і міжнародно-правові договори, і не можуть бути змінені в односторонньому порядку [11, с. 111].

Усі вищевказані моделі взаємовідносин державних та церковних інститутів не функціонують у чистому вигляді, а в межах тієї або іншої моделі можливе існування їх різних варіантів [18, с. 68]. Серед релігійно-суспільного розвитку й державно-церковних відносин у посткомуністичних країнах Центрально-Східної Європи В. Єленський виокремлює "польську модель", що характеризується постійною активною взаємодією Католицької церкви і держави в режимі ситуативної та вимушеної співпраці й набагато частіше – в режимі гострої конкуренції [5, с. 32]. Крім того, дослідники визначали, як бастион польськості й польського націоналізму, загартований і зміцнений у протистоянні російському православ'ю і німецькому протестантизму і бездержавну добу після поділів Польщі та в роки комуністичного режиму [13].

Відтак, правовий статус церкви в кожній державі потребує законодавчого закріплення, зокрема правові норми повинні врегулювати державно-конфесійні взаємини відповідно до історичних, політичних, соціальних та культурних особливостей її розвитку.

Правовий статус церкви у Другій Речі Посполитій визначався Конституцією Польської республіки 1921 р. і Конкордатов 1925 р. Зокрема, ст. 110-112" Основного закону" містили норми щодо гарантій свободи релігії та

особистості, а ст. 113-114 і 120 визначали принципи взаємовідносин між церквою і державою. Так, ст. 114 "Основного закону" 1921 р. закріплювала особливий статус Католицької церкви: "Римо-католицьке віросповідання, є релігією переважної більшості народу, займає в державі провідне становище серед рівноправних віросповідань. Римо-католицька церква керується своїми законами" [24]. Ці правила були розширені в Конкордаті 1925 р., який складався з 27 пунктів [23, с. 32-35].

При характеристиці взаємин держави і церкви у Другій Речі Посполитій слід враховувати статус різних конфесій, що не був однаковим і визначався політичною ситуацією в країні. Зокрема, взаємовідносини держави з православними конфесіями зумовлювалися, насамперед, політичними чинниками, оскільки останні вважалися проросійськими силами і потенційно могли дестабілізувати ситуацію в країні. Міжвоєнній Польщі притаманні особливості симбіотичної моделі, зокрема системи державно-церковного договору (конкордату), а також системи національної церкви, у якій провідна конфесія, хоча й не є державним інститутом, але визнана привілейованою щодо інших.

При визначенні моделі взаємин Польської держави та православної церкви доцільно враховувати такі чинники:

- конституційне визнання римо-католицької церкви як національної;
- залежність православної церкви від польської адміністративної влади, зокрема у призначенні єпископів [16, с.199];
- зменшення кількості православних парафій внаслідок посиленого контролю держави [3, с.8];
- нерівнозначна відповідальність за правопорушення проти римо-католицької і православних церков [20, с.90];
- підтримка автокефальної польської православної церкви з метою зменшення віруючих церкви Московського патріархату [4, с.64];
- послідовне провадження політики ревіндикації, що призвело до знищення та конфіскації православних храмів та численних судових позовів католицьких єпископів щодо передачі православних храмів [12, с. 63];
- вибіркова підтримка у політиці українізації православної церкви з метою послаблення російського впливу на мирян, що не загрожувала Польській державності [3, с.56-57];
- примусове "покатолічення" православного населення наприкінці 1930-х рр. із залученням армії, поліції та Корпусу охорони кордону, запровадження польської мови у богослужінні [25, с. 182-183].

Отже, у 1920–1930-х рр. сформувалася модель взаємовідносин між церквою і державними інститутами Польської республіки, що визначалася Конституцією 1921 р. та Конкордатов 1925 р. Взаємини державної влади та православних конфесій сформувалися в рамках польської системи державно-церковних взаємовідносин, вектор яких визначав державну політику підтримки католицької церкви. Зрештою, взаємовідносини між державними інститутами та православною церквою потребують подальшого вивчення із залученням нових джерел.

Список використаних джерел

1. Академічне релігієзнавство / [за наук. ред проф. А. Колодного]. – К.: Світ Знань, 2000, 862 с.
2. Балодис Р. Релігійні організації і латвійське государство // Релігія і право. – 2000. – № 6. – 13-15 с.
3. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Том IV. Книга II – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 1998. – 392 с.
4. Вовк Я. О. Політика Польської держави стосовно християнських конфесій (1918–1926 рр.): рукопис дис. канд. іст. наук: 07.00.02 –

Всесвітня історія. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 222 с.

5. Еленський В. Релігійно-суспільні зміни в посткомуністичні Європі / В. Еленський // Людина і світ. – 1999. – № 7. – 30-36 с.

6. Кальниш Ю. Державно-церковні відносини: історія розвитку і сучасна політична типологізація / Ю.Кальниш // Актуальні проблеми державно-церковних відносин в Україні: наук.зб./ Відділення релігієзнавства інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України; голов. Ред. В. Д. Бондаренко, А. М. Колодний. – К.: ВіП, 2001. – 206 с.

7. Климів В. Сучасна модель державно-церковних відносин як результат суспільних трансформацій / В. Климів // Українське релігієзнавство. – 1990. – №12. – 52-62 с.

8. Кол Дурэм У. Перспективи релігійної свободи: сравнительный анализ. – М., 1999.

9. Куницын И.А. Правовой статус религиозных объединений в России. – М., 2000. – 416 с.

10. Логинов А.В. Власть и вера. Государственные и религиозные институты в истории и современности. – М., 2005. – С. 496.

11. Мировой опыт государственно-церковных отношений. – М., 1998, Изд-во РАГС, 1998. – 305 с.

12. Нива. Ревіндіфікація церков // Нива. – 1930. – Лютий, ч.2.

13. Палінчак М. Взаємини держави і церкви: польський досвід, – Взаємини держави і церкви: польський досвід. – №12, 2002 р. [Електронний ресурс] / М. Палінчак. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/790>

14. Понкин И. В. Правовые основы светскости государства и образования [Электронный ресурс] / Понкин И. В. – М. : Про-Пресс, 2003. – 416 с. – Режим доступа : <http://www.state-religion.ru/files/laicite1.pdf>

15. Понкин И. В. Типология государств по критерию светскости [Электронный ресурс] / Понкин И. В. – Режим доступа: http://cddk.ru/gos_i_religia/analit/secul/006.htm

16. Стоколос Н. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.): [Монографія] / Н. Стоколос. – Р.: Ліста, 2003. – 480 с.

17. Третьяков А.В. Политико-правовые отношения Российского государства и Русской православной церкви: Автореф. дис. канд. полит. наук: 23.00.02 / ГУУ. – М., 2004. [Электронный ресурс] / А.В. Третьяков. – Режим доступа: <http://www.disscat.com/content/politiko-pravovye-otnosheniya-rossiiskogo-gosudarstva-i-russkoi-pravoslavnoi-tserkvi>

18. Феррари С. Церковь и государство в Западной Европе. Итальянская модель / С. Феррари // Модели церковно-государственных отношений стран Западной Европы и США: сб. науч. тр./Ин-т философии НАН Украины; ред.В. Еленский [и др.] – К., 1996. – 66-79 с.

19. Филипович Л. Державно-конфесійні і міжконфесійні відносини: від демократизації до тоталітаризації суспільства [Електронний ресурс] / Л. Филипович. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/39944

20. Церковная жизнь в Польской республике и за границей // Воскресное чтение (Варшава). – 1924. – № 6.

21. Шаправський С. А. Моделі державно-церковних відносин: європейський контекст. – Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Історичне релігієзнавство". Вип. 12, 183-188 с.

22. Щипков А.В. Во что верит Россия: курс лекций. – СПб.: Издательство Русского Христианского гуманитарного института, 1998. – 297 с.

23. Krukowski Cf. J., Status prawny religii i Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce (1918-1993), in: J. Jachymek (ed.), Religia i Kościół rzymskokatolicki w polskiej myśli politycznej 1919-1993, Lublin 1995.

24. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Dziennik Ustaw. Poz.267 №44.

25. Mysiek W. Przedmurze. Szkice z dziejów Kościoła katolickiego w II Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1987 – 250 с.

Надійшла до редколегії 21.03.16

М.С. Копылова, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МОДЕЛЬ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВА И ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ ВО ВТОРОЙ РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ (1918-1939)

В статье охарактеризовано понятие модели государственно-церковных отношений и основные её классификации, критерии разграничения последней, а также особенности реализации. Определено модель государственно-конфессиональных взаимоотношений, что сложилась в Польской республике. Сформулированы основные черты и особенности отношений, что сложились между государственной властью и православными конфессиями в Речи Посполитой в междувоенный период.

Ключевые слова: модель, государственно-церковные взаимоотношения, государство, православная церковь, Польская республика.

M.S. Kopylova, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MODEL OF RELATIONSHIPS BETWEEN STATE AND ORTHODOX CHURCH IN THE SECOND POLISH REPUBLIC (1918-1939)

The article deals with the concept of church-state relations model and the main classification, criteria for differentiation of them, and also its implementation. The author reproduces a model of state-confessional relations that prevailed in the Polish Republic. The main features and characteristics of relationships that exist between the state authorities and orthodox denominations in the interwar Poland have been formulated.

Keywords: model, state-church relationships, state, Orthodox Church, Polish Republic.

УДК 35.076

А.С. Лаврентій, асп.

Національна академія державного управління при Президенті України, Київ

НАЛАГОДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті проводиться аналіз трансформації інформаційного суспільства. Висвітлено проблеми комунікативної взаємодії між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства.

Ключові слова: комунікація, комунікативна взаємодія, інформаційно-комунікативні технології, органи державної влади.

Постановка проблеми (опис проблеми, що аналізується, у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями). В умовах інформаційного суспільства, яке є характерною рисою XXI століття, активно розвиваються комунікаційні технології, виникають нові інформаційні зв'язки та механізми впливу на розвиток суспільства. Комунікація впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства, у зв'язку з чим перед наукою державного управління постає значна кількість проблемних питань, які, насамперед, стосуються дослідження особливостей впливу ко-

мунікативних процесів на розвиток суспільства в цілому та окремих його сфер.

В Україні громадянське суспільство перебуває на стадії розвитку. На сьогодні існують активні організації, що реалізують інтереси груп населення, які вони представляють, проте їх ще мало й вони представлені далеко не у всіх сферах. У той же час існує величезна кількість зареєстрованих неурядових організацій, проте слід говорити про кількість справді діючих і, тим більше, ефективних. Досягнення прозорості процесу прийняття державних рішень та вироблення державної політики, яке є можливим за умови не тільки доброї волі з боку

© Лаврентій А.С., 2016